

Üniversite Öğrencilerinin Ruh Sağlığı ve Sorun Çözme Becerileri: Kuşaklararası Bağların Rolü

Feyza KARSLI ¹

Başvuru Tarihi/Submitted: 05.03.2025 **Kabul Tarihi/Accepted:** 22.08.2025

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Öz

Kuşaklararası ilişkiler her daim önemli olmuş; deneyim ve bilgi aktarımı, dayanışma, psikolojik ve duygusal destek, sosyal bağlar, kimlik ve kültürel devamlılık, gelişim ve öğrenme gibi nice konuda sosyal varlık olan insanoğluna yol göstermiştir. Bu doğrultuda yürütülen çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin büyük ebeveynleri ile olan ilişkilerinin sorun çözme ve ruh sağlıklarına nasıl bir katkısı olabileceğini anlamaktır. Çalışmanın örneklemini yaş ortalaması 21,48 (SS = 3,28) olan 238'i kadın (%73,7) 85 erkek toplam 323 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Kişisel bilgi formunda katılımcılara cinsiyet ve yaşın haricinde büyük ebeveynleri ile geçirdikleri vakit, etkileşim tarzı ve bakım alma konusunda sorular sorularak katılımcıların büyük ebeveynleri ile olan ilişkileri değerlendirilmiştir. Bununla birlikte katılımcılara Gözden Geçirilmiş Sosyal Sorun Çözme Envanteri ile Pozitif Ruh Sağlığı Ölçeği uygulanmıştır. Çalışmanın bulguları, büyük ebeveynleri ile olumlu ilişkileri olan üniversite öğrencilerinin sorun çözme konusunda daha başarılı olduklarını, bununla birlikte ruh sağlıklarının da yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca cinsiyet ve bakım alma ile etkileşim tarzının etkileşim (interaction) etkisi de incelenmiş ancak anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Sonuç olarak büyük ebeveyn torun ilişkisinde torunların sorun çözme ve ruh sağlığı açısından değerlendirildiği bu çalışmadan ulaşılan veriler alandaki çalışmalarla birlikte tartışılmış ve elde edilen sonuçların alandaki boşluğu doldurarak alana katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Büyük ebeveyn, torun, sorun çözme, pozitif ruh sağlığı, gençler

¹ Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, feyza.karsli@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2548-7436

Mental Health and Problem Solving Skills of University Students: The Role of Intergenerational Ties, Gender, and Interaction Styles

Abstract

Intergenerational relationships have always been important and have guided humans, as social beings, in many areas such as the transfer of experience and knowledge, psychological and emotional support, development and learning. The purpose of the study was to understand how college students' relationships with their grandparents may contribute to their problem solving and mental health. The study sample consisted of 323 university students, 238 of whom were female (73.7%), and the mean age of the students was 21.48 (SD=3.28). In the personal information form, in addition to gender and age, participants were asked questions about the time they spent with their grandparents, their interaction style and receiving care, and their relationships with their grandparents were evaluated. In addition, the Revised Social Problem Solving Inventory and the Positive Mental Health Scale were applied to the participants. The findings of the study revealed that university students who have positive relationships with their grandparents are more successful in problem solving and that their mental health is also higher. In addition, the interaction effect of gender, caregiving, and interaction style was also examined, but no significant relationship was found. As a result, the data obtained from this study were discussed together with the studies conducted in the field and it was thought that the results obtained would contribute to the field by filling the gap in the field.

Keywords: Grandparents, grandchildren, problem solving, positive mental health, youth

Giriş

Büyük ebeveynlerin, aile yapısında özel bir yeri vardır; torunlarıyla kurdukları ilişki ise, hem duygusal hem de gelişimsel açıdan büyük bir öneme sahiptir. Kuşaklar arası bu bağ, yalnızca biyolojik bir bağdan ibaret olmayıp duygusal destek, kültürel aktarım ve sosyal gelişim süreçlerini de kapsadığı için torunların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimini desteklemektedir. Çünkü büyük ebeveynler, yaşam deneyimleri ve bilgelikleriyle torunlarına rehberlik ederek sorun çözmelerine yardımcı olurken, aynı zamanda kurdukları sosyal etkileşimle de torunlarının psikolojik iyi oluşlarını artırmalarına katkı sağlayabilmektedir.

Alanyazın incelendiğinde, hem ülkemiz hem de yurtdışı alan yazınında büyük ebeveynleriyle ilişkilerinin gençlerin sorun çözme becerileri ve ruh sağlıkları üzerindeki rolünü inceleyen bir çalışmaya rastlanmadığı; ayrıca bu çalışmaların büyük çoğunluğunun çocuklarla yapıldığı, gençlerle yapılan çalışmaların ise sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, çalışma alan yazındaki boşluğu doldurmaya katkı sağlayacaktır.

Literatür Taraması

Büyük ebeveynler ile torunlar

Büyük ebeveynler ailenin önemli bir parçasıdır. Özellikle Dünya’da pek çok alanda yaşanan değişimler ve gelişmeler aile yapısını etkilemiş, etkilenen bu yapı büyük ebeveynliği sosyo-kültürel etmenlerle birlikte önemli bir konuma getirmiştir. Bugün yaşam süresinin uzamasıyla dört kuşağın bir arada olduğu ailelere rastlamak mümkün hale gelmiştir (Santrock, 2011). Bu da büyük ebeveynlerle olan ilişkinin daha uzun yıllar devam etmesini sağlamıştır (Dunifon ve Bajracharya, 2012). Aile yapısı çeşitlenip değişse de günümüzde aile dinamikleri hala varlığını sürdürmektedir. Ailede anne-baba, anne/baba-çocuk, kardeş-kardeş, dede/nine-torun vb. pek çok farklı ilişkiye rastlanabilmektedir. Her bir ilişki türünün bireyin gelişimi üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır; nitekim sosyal uyumun inşasında da aile üyeleriyle kurulan ilişkiler, özellikle diğer nesillerle paylaşılan deneyimler büyük önem taşımaktadır (Bronfenbrenner, 2005; Minuchin, 1985; Santrock, 2011).

Bronfenbrenner’in ekolojik sistemler kuramına göre, sistemi oluşturan her bir bileşen genel işleyişi etkiler. Bu çerçevede büyük ebeveynler, sistemin tüm katmanlarının işlevselliğini destekleyen bir rol üstlenir (Bronfenbrenner, 2005). Örneğin, mikrosistemde büyük ebeveynler bakım verme, duygusal destek sağlama, kültürel ve ailevi değerleri aktarma gibi roller aracılığıyla torunlarıyla doğrudan etkileşime girebilir ve sosyoduygusal gelişimlerine katkı sağlayabilir. Mezosistem ve eksosistemde büyük ebeveynler anne-baba ile ilişki halindedir ve maddi, duygusal veya fiziksel olmak üzere aile içi destek sistemi olarak rol alıp bu sistemin düzenli işlemlerini, dolaylı olarak çocuğun sağlıklı bir ortamda yetişmesini destekleyebilir. Makrosistemde geleneksel değerler, dini inançlar ve kültürel normlar gibi toplumsal mevzuları aktif tutmada görev alırlar. Son olarak kronosistemde ise ebeveynlerin boşanması, ekonomik krizler veya ebeveynlerden birinin kaybı gibi durumlarda büyük ebeveynlerin varlığı pek çok açıdan koruyucu olabilir (Bettis ve diğerleri, 2020; Lebow, 2021; Santrock, 2011; Watson ve diğerleri, 2005).

Büyük ebeveynler, aile sisteminin işlevselliğinde merkezi ve çok yönlü bir rol üstlenir. Bu rol geleneksel çocuk bakımı, duygusal ve araçsal destek sağlama, kültürel değerleri aktarma ve özellikle torunların yetişkinliğe geçiş dönemlerinde bir rol model olma gibi çeşitli işlevleri kapsar (Buchanan ve Rotkirch, 2018; Geurts ve diğerleri, 2009; Purwaningtyas ve diğerleri, 2019). Bir çalışmada torunların %92’sinin ebeveynlerinin çalışıyor olması nedeniyle büyük ebeveynler tarafından büyütüldüğü bulunmuş ve bu modern aile yapılarında bakım için büyük ebeveynlere önemli ölçüde güvenildiğini gösterilmiştir (Yadav ve diğerleri, 2021). Nitekim alan yazın, bu çok katmanlı desteğin çocukların güvenli bağlanma ve duygusal denge gibi kritik psikososyal gelişim alanlarını olumlu yönde etkilediğini tutarlı bir biçimde göstermektedir (He, Liu ve Luo, 2023; Patterson, 1997). Ancak, büyük ebeveynlerin üstlendiği bu roller ve ilişkinin niteliği statik değildir; kültürel bağlama, aile yapısına ve durumsal faktörlere göre önemli ölçüde değişkenlik gösterir (Watson ve diğerleri, 2005). İlişkinin sıklığı ve kalitesi, elde edilecek psikolojik faydaların en önemli belirleyicilerindendir. Örneğin, büyük ebeveynleriyle yakın ve düzenli etkileşimde

bulunan torunların daha olumlu çıktılar sergilediği rapor edilmiştir (Attar-Schwartz ve diğerleri, 2009; Wetzel ve Hank, 2020). Ayrıca, büyükannelere daha çok şefkat ve bakım, büyükbabalara ise rehberlik ve bilgi aktarımı gibi işlevlerin atfedildiği görülmektedir (Van Ranst, Verschueren, ve Marcoen, 1995). Sonuç olarak, bu iki nesil arasındaki özel bağın hem büyük ebeveynler hem de torunlar için karşılıklı olarak zenginleştirici olduğu vurgulanmaktadır (Di Gessa, Glaser ve Tinker, 2016; Thiele ve Whelan, 2006).

Büyük ebeveyn-torun ilişkisi, evrensel boyutlarının yanı sıra Türk kültüründe kendine özgü, merkezi ve dinamik bir yapı sergilemekte; geleneksel değerler ile modern yaşamın pratik gerekliliklerini bir araya getirmektedir. Aile yapısındaki dönüşümlere ve çekirdek aile modelinin yaygınlaşmasına rağmen (Taylan, 2009), büyük ebeveynlerin torunlarıyla yakın ilişkileri ve özellikle annelerin artan işgücüne katılımıyla çocuk bakımında üstlendikleri aktif roller devam etmektedir (Hazer, 2012; Şahin Yonca ve Tezel Şahin, 2020). Bu ilişki, büyükebeveynler için derin bir mutluluk ve yaşam doyumu kaynağı olmanın yanı sıra, Tezcan'ın (2023) da vurguladığı gibi, aile değerlerinin kuşaklararası aktarımında merkezi bir sorumluluk alanı olarak kabul görmektedir (Uğur, 2018). Büyük ebeveynler, torunlarıyla kurdukları dolaysız diyaloglar ve aile içi dengeleyici rolleriyle (Çiftçi, 2008), çocukların temel ihtiyaçlarının ötesinde, kişisel ve sosyal gelişimlerini destekleyen, paylaşım dayalı geleneksel aktivitelerle (masal anlatma, oyun oynama) bu bağı beslemekte (Arpacı ve Bekar, 2013; Uğur, 2018), bu süreçte kendi bireysel isteklerini dahi erteleyebilmektedirler. Altan ve Tarhan'ın (2018) da işaret ettiği gibi, bu etkileşim, değerlerin ve becerilerin aktarıldığı tek taraflı bir süreç olmanın ötesinde, büyük ebeveynlerin de torunlarından yeni bilgiler öğrendiği, karşılıklı ve dinamik bir yaşam boyu öğrenme süreci olarak Türk kültüründe önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte bu ilişkinin başka bir dikkat çekici yönü büyük ebeveynlerin kendi çocuklarına kıyasla torunlarına karşı sergiledikleri belirgin şekilde daha hoşgörülü ve şefkat odaklı tutumlarıdır. Bu farklılaşma, büyük ebeveynler için geçmiş ebeveynlik deneyimlerinin yeniden yapılandırıldığı ve psikolojik olarak onarıldığı bir yaşam evresi sunmaktadır. Ebeveynliği birincil bir disiplin görevi olarak icra eden kuşak, torunlarıyla ilişkilerinde bu normatif baskıdan sıyrılarak yeni rollerinde, geçmişte ertelenmiş olan duygusal yakınlık, oyun ve koşulsuz şefkat gibi davranışlar için bir "ikinci şans" veya "telafi alanı" yakalamaktadır. Bu durum, Kağıtçıbaşı'nın (2010) ailedeki duygusal/psikolojik karşılıklı bağımlılık modelini desteklemekte ve torun ilişkisinin, yalnızca bir sevgi gösterisi veya karşılıklı öğrenme (Altan ve Tarhan, 2018) olmanın ötesinde, sembolik bir onarım işlevi taşıdığını göstermektedir.

Neugarten ve Weinstein (1964), büyük ebeveynliğin çeşitliliğini değerlendirmişler ve çeşitliliğin nasıl olduğunu inceledikten sonra büyük ebeveynlerin üç çeşit ebeveynlik stiline sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Bu ebeveynlik tarzlarından birincisi daha yakın, resmiyetten uzak ve oyun temelli bir anlayışı içeren eğlence taraftarı olan tarzıdır. Resmi olan tarzda ilişki daha düzen ve plan çerçevesinde kurulur. Son olarak mesafeli ise uzak ilişkiye karşılık gelmektedir. Sciplino ve Kinshott (2019) büyük ebeveyn-torun ilişkisinin destek, temas, tutum ve duygu gibi mekanizmaları işlettiğini, bu mekanizmaların çocukluktan yetişkinliğe devam ettiğini sadece farklılaştığını ileri sürmüştür. Hazer de (2012) ergenlerin büyük ebeveynleriyle ilişkisini değerlendirmiş ve ergenlerin büyük ebeveynlerini misafirperver, iyi kalpli, hoşgörülü ve cömert olarak algılama puanlarının en yüksek ortalamaya sahip olduğunu tespit etmiştir.

İki kuşak arasındaki ilişki her iki tarafın cinsiyetinden de etkilenebilir. Özellikle büyük annelerle ilişkilerin büyük babalarla olanlardan daha sık ve daha yakın olduğu, bunun gerekçesinin de büyük annelerin kuşaklar arası bağlantıları kolaylaştırma olasılığının daha yüksek olması ile ilişkilendirildiği ifade edilmektedir (Celdrán ve diğerleri, 2010; Wetzel ve Hank, 2020). Öte yandan torunun cinsiyeti de bu ilişkileri şekillendirmede rol oynayabilir ancak bu etkinin büyük ebeveynlerinki kadar belirgin olmayacağı belirtilmektedir (Michalek-Kwiecień, 2020; Mueller ve Elder, 2003). Çalışmalar büyük babaların, torunlarının cinsiyetine bağlı olarak kurduğu ilişkide büyük farklılıklar göstermeyebilirken, büyük annelerin özellikle kız torunlarıyla daha güçlü bağlar kurma eğiliminde olduğunu öne sürmektedir (Celdrán ve diğerleri, 2010; Michalek-Kwiecień, 2020; Mueller ve Elder, 2003; Wetzel ve Hank, 2020). Dolayısıyla bu bulgular aile ilişkilerinin karmaşıklığını ortaya koymakta ve büyük ebeveynle torun ilişkilerini incelerken cinsiyet faktörünün önemini vurgulamaktadır.

Büyük ebeveynlerin çocukluktan yetişkinliğe bireyin bilişsel, duygusal, sosyal tüm gelişim alanlarında rolünün olabileceği de dikkate alınmalıdır. Çünkü temel rolleri kapsamında torunlarıyla kurdukları bağ ve etkileşimde onları duygusal ve bilişsel açıdan uyarak torunlarının duygusal, bilişsel ve sosyal açıdan gelişimlerine katkıda bulunmaktadırlar (Dunifon ve Bajracharya, 2012; He, Liu ve Luo, 2023; Roberto ve

Stroes, 1992; Schultz, 1980). Coall ve Hertwig (2010) büyükebeveynlerin, torunlarının bilişsel ve sözel yetenekler, ruh sağlığı ve genel refah gibi temel alanlardaki gelişimlerine önemli katkılar sağladığını belirtmektedir. Sadrudin ve arkadaşları da (2019) büyükebeveynlerin, torunlarının fiziksel, sosyo-duygusal ve bilişsel gelişimleriyle yakından ilişkili olduğunu göstermiştir. Saxton (2015) anne tarafından büyük anne ilişkisindeki daha fazla yakınlığın ergenlik dönemi empati düzeyleri ile, baba tarafından büyük babanın daha fazla yakınlığının ergenlik dönemi sosyo-duygusal gelişimiyle ve anne tarafından büyükbabanın daha fazla yakınlığının ergenlik dönemi daha iyi bilişsel gelişimiyle ilişkilendirmiştir. Griggs ve arkadaşları ise (2010), büyük ebeveyn katılımının torunlarının sosyal faaliyetlerinde, eğitiminde, kariyer planlamasında, sorunları çözümlerinde destek olduklarını öne sürmüştür. Aynı zamanda büyük ebeveynlerle kaliteli bir ilişkinin varlığı aile içi krizlerde torunların iyi oluşunu sağlama noktasında da önemli bir rol oynadığını göstermiştir (Jappen ve Van Bavel, 2019). Yine büyük ebeveyn torun ilişkisinin değerlendirildiği bir çalışmada yakın ilişkiye sahip olan genç yetişkin torunların olmayanlara kıyasla depresif semptomlarının daha düşük, iyi oluş ve sosyal uyumlarının daha yüksek olduğu gösterilmiştir (Ruiz ve Silverstein, 2007).

Bu çalışma, alan yazınındaki çeşitli boşlukları doldurmayı hedeflemektedir. Hem ülkemiz alan yazınında büyük ebeveyn ve torun arasındaki ilişkinin çıktılarını inceleyen herhangi bir araştırmaya hem de yurtdışı alan yazında gençlerin büyük ebeveynleri ile ilişkilerinin sorun çözme becerileri üzerindeki rolünün olup olmadığını inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Alan yazın bu iki kuşak arasındaki ilişkinin sağlıklı olması halinde psikososyoduygusal gelişime olumlu yönde bir katkı sağladığının altını çizmektedir (Dunifon ve Bajracharya, 2012; He, Liu ve Luo, 2023; Roberto ve Stroes, 1992; Schultz, 1980). Dolayısıyla bu çalışmada iki kuşak arasında ilişkinin psikososyoduygusal gelişimle yakından ilişkili olan sorun çözme ve ruh sağlığı üzerinde nasıl bir rolü olduğunu anlamayı amaçlamıştır. Yine Ayrıca Watson ve arkadaşları (2005) farklı kültürlerde büyük ebeveynlerin rolünün farklılaşabileceğini açıklamışlardır. Ülkemizin toplulukçu bir kültür yapısına sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmanın diğer amacı da ailelerin önemli bireyleri olan büyük ebeveynlerin torunlarının sorun çözme becerileri ve ruh sağlıklarına katkısını anlamaya çalışmaktır. Alan yazın, büyük anne-büyük baba ve torun ilişkisinin çift yönlü doğasına işaret etmekte; torunun özelliklerinin büyük anne ve büyük babanın ruhsal ve fiziksel sağlığını olumlu (Xu, 2019) veya olumsuz (Samuel ve diğerleri, 2016) yönde etkileyebileceğini göstermektedir. Bu çalışmanın kapsamı ise, bu karşılıklı dinamiği kabul etmekle birlikte, ilişkiyi tek yönlü olarak ele almayı ve yalnızca büyük anne ve büyük babadan toruna olan etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Alan yazın, cinsiyetin büyük anne-büyük baba ve torun ilişkisini ve dolayısıyla bu ilişkinin sonuçlarını etkileyebileceğini öne sürmektedir. Bu çalışma torunların cinsiyeti ile büyük anne ve büyük babaları ile ilişkilerinin etkileşimlerinin torunların sorun çözme becerileri ile ruh sağlıkları üzerindeki rolünü incelenmeyi de amaçlanmıştır. Son olarak, bu çalışma, alan yazınındaki çocuk odaklı araştırmalarından aksine farklılaşarak örneklemini üniversite öğrencilerinden oluşan bir örnekleme yürütülmüştür seçmiştir. Bu sayede, ilişkinin ergenlik sonrası dönemdeki çıktılarını değerlendirerek alan yazınındaki bir boşluğu doldurmaktadır.

Bu çalışmanın test etmeyi amaçladığı araştırma hipotezleri şu şekildedir:

1. Üniversite öğrencilerinin büyük ebeveynleri ile etkileşim tarzına göre sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı puanları arasında anlamlı bir fark vardır.
2. Üniversite öğrencilerinin büyük ebeveynleri ile vakit geçirme sürelerine göre sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı puanları arasında anlamlı bir fark vardır.
- 3.a. Cinsiyet, sorun çözme ve ruh sağlığı üzerinde anlamlı bir ana etkiye (main effect) sahiptir.
- 3.b. Büyük ebeveyn ile etkileşim tarzı sorun çözme ve ruh sağlığı üzerinde anlamlı bir ana etkiye (main effect) sahiptir.
- 3.c. Cinsiyet ve büyük ebeveyni ile etkileşim tarzının sorun çözme ve ruh sağlığı üzerinde anlamlı bir etkileşim etkisi (interaction effect) vardır.
- 4.a. Bakım alma, sorun çözme ve ruh sağlığı üzerinde anlamlı bir ana etkiye (main effect) sahiptir.
- 4.b. Büyük ebeveyn ile etkileşim tarzı sorun çözme ve ruh sağlığı üzerinde anlamlı bir ana etkiye (main effect) sahiptir.
- 4.c. Bakım alma ve büyük ebeveyn ile etkileşim tarzının sorun çözme ve ruh sağlığı üzerinde anlamlı bir etkileşim etkisi (interaction effect) vardır.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmanın örneklemini üniversite öğrencileri oluşturmuştur. İlk etapta 379 kişiye ulaşılmıştır. Ancak 56 öğrencinin herhangi bir büyük ebeveyni ile hiç karşılaşmaması (hayatta olmamaları) nedeniyle bu öğrenciler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Geriye kalan 323 üniversite öğrencisinin yer aldığı bu çalışmanın 238'i kız öğrenci (%73,7) iken 85'i erkek öğrencidir (%26,3). Bu katılımcıların yaş ortalaması ise 21,48 (SS = 3,28) olarak hesaplanmıştır.

Veri toplama araçları

Verilerin toplanmasında katılımcıların kişisel özelliklerini incelemek için ve katılımcıların büyük ebeveynleri ile olan ilişkisini değerlendiren soruların bulunduğu Kişisel Bilgi Formu, ruh sağlıklarını değerlendirmek için Pozitif Ruh Sağlığı Ölçeği ve sorun çözme becerilerini değerlendirmek için ise Gözden Geçirilmiş Sosyal Sorun Çözme Envanteri uygulanmıştır.

Kişisel bilgi formu

Bu formda katılımcıların yaşı ve cinsiyet sorulmuştur. Ek olarak alan yazında büyük ebeveynler ile torunlar arasındaki ilişkiyi değerlendiren bir ölçüm aracına rastlanmadığı için iki kuşak arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için bu formda katılımcılara büyük ebeveynleriyle bir arada geçirdikleri zaman (hiç vakit geçirmedi, her zaman vakit geçiriyorum gibi), aralarındaki ilişkiyi/etkileşim tarzını nasıl tarifledikleri (Olumlu: eğlenceli, yakın, samimi vb.; Olumsuz: resmi, mesafeli, soğuk vb.) ve bakım verme (herhangi bir büyük ebeveyn tarafından bakım alan ve almayan) ile ilgili sorular sorulmuştur.

Pozitif ruh sağlığı ölçeği

Pozitif ruh sağlığını değerlendirmek amacıyla Lluch tarafından (1999) geliştirilen Türkçe'ye uyarlaması Teke ve Arabacı tarafından yapılan (2018) ölçek 4'lü Likert şeklinde (4 = Her zaman ya da neredeyse her zaman - 1 = Hiç ya da nadiren) toplam 39 maddeden ve kişisel memnuniyet, prososyal tutum, özdenetim,

özerklik, problem çözme ve kendini gerçekleştirme son olarak kişilerarası ilişki becerileri olmak üzere altı alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekteki 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 19, 24, 30, 31, 33, 34, 38 ve 39. maddeler ters maddelerdir. Ölçekten alınacak yüksek puan pozitif ruh sağlığının olumlu olduğu anlamına gelmektedir. Türkçe uyarlamasında iç tutarlık katsayısı .93, test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .79 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için iç tutarlık katsayısının .90 olduğu görülmüştür.

Gözden geçirilmiş sosyal sorun çözme envanteri

Bu ölçek D’Zurilla ve Maydeu-Olivares tarafından (1995) geliştirilmiş, Türkçe’ye uyarlaması Eskin ve Aycan (2008) tarafından yapılmıştır. Toplamda 52 maddeden oluşan ölçeğin 25 maddelik kısa formu da bulunmaktadır. Bu çalışmada kısa formu kullanılmıştır. Ölçek 5’li Likert tipindedir ve olumlu sorun yönelimi, olumsuz sorun yönelimi, akılcı sorun çözme tarzı, kaçınan sorun çözme tarzı ile dikkatsiz dürtüsel sorun çözme tarzı alt ölçeklerini içermektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar daha iyi problem çözme yeteneğine işaret etmektedir. Türkçe uyarlaması için ölçeğin, iç tutarlık katsayıları .62 ile .92 arasında, test-tekrar test güvenilirlik katsayıları ise .60 ile .84 arasında değiştiği bulunmuştur. Bu çalışma için iç tutarlık katsayısı .70 olarak hesaplanmıştır.

İşlem

Çalışmanın ilk aşamasında Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’na etik kurul izni için başvuru yapılmış ve 22/10/2024 tarihli 09/01 sayılı kararla araştırmanın yürütülmesine ilişkin etik onay izni alınmıştır. Ardından kâğıt-kalem şeklinde hazırlanan formlar üniversite öğrencilerine uygulanarak veri toplama sürecine geçilmiştir. Üniversite öğrencilerine onam formu sunulmuş ve çalışmanın amacı, süresi, elde edilen bilgilerin gizliliği ve sadece bilimsel araştırma için kullanılacağı, istedikleri zaman çalışmadan ayrılma haklarına ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul edenlerden anket formunu yanıtlamaları istenmiştir.

Analizler

Çalışmanın analizleri SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 20 paket programı (IBM, 2013) kullanılarak yapılmıştır. Analiz sürecinin ilk aşamasında toplanan verilere ilişkin temel bilgileri sunmak amacıyla önce betimsel istatistik analizleri yürütülmüştür. Ardından ikinci aşamada değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü ortaya koymak amacıyla korelasyon analizi uygulanmıştır. Ayrıca gruplar arası farkların değerlendirilmesi amacıyla bağımsız örneklem t testi ve çoklu grup karşılaştırmaları için tek yönlü varyans analizi (oneway-ANOVA) ve iki yönlü varyans analizi (twoway-ANOVA) yapılmıştır.

Bulgular

Temel istatistikler

Çalışmaya ilk olarak normal dağılım varsayımı incelenerek başlanmıştır. Elde edilen çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin -1.50 ile +1.50 arasında olduğu buna bağlı olarak normal dağılım koşullarını karşıladığı sonucuna varılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Bununla birlikte çalışmaya ilişkin ortalama, standart sapma ve yüzdeler Tablo 1’de sunulmuştur. Benzer şekilde Tablo 1’de sunulan korelasyon analizi sonucu da sorun çözme ile pozitif ruh sağlığı arasında pozitif yönde güçlü bir ilişkinin olduğunu ($r = .562, p < .001$) göstermiştir.

Tablo 1

Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Korelasyon Değeri

Değişkenler		N	%	Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kız	238	73.7	Bakım	Alan	149	46.1
	Erkek	85	26.3		Almayan	174	53.9
Anneanne Etkileşim	Olumlu	176	54.5	Anneanne Vakit	Az	166	51.4
					Orta	70	21.7
	Olumsuz	147	45.5		Fazla	58	18.0
					Her Zaman	29	9.0
Babaanne Etkileşim	Olumlu	135	41.8	Babaanne Vakit	Az	199	61.6
					Orta	79	24.5
	Olumsuz	188	58.2		Fazla	31	9.6
					Her Zaman	14	4.3
Annebaba Etkileşim	Olumlu	105	32.5	Annebaba Vakit	Az	213	65.9
					Orta	57	17.6
	Olumsuz	218	67.5		Fazla	34	10.5
					Her Zaman	19	5.9
Babababa Etkileşim	Olumlu	96	29.7	Babababa Vakit	Az	142	44.0
					Orta	94	29.1
	Olumsuz	227	70.3		Fazla	59	18.3
					Her Zaman	28	8.7
Değişkenler				$\bar{X}$	S.S.	1	2
Yaş				21.48	3.278		
1. Sorun Çözme				60.32	13.109	-	
2. Pozitif Ruh Sağlığı				117.42	16.653	.562***	-

Not. *** $p < .001$

Üniversite öğrencilerinin büyük ebeveynleriyle etkileşimlerine göre sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı

Çalışmada üniversite öğrencilerine her bir büyük ebeveyni ile etkileşimlerini ayrı ayrı değerlendirmeleri istenmiştir. Değerlendirmenin içeriğinde mesafeli, resmi, soğuk gibi yanıtlar olumsuz; keyifli, eğlenceli,

yakın gibi yanıtlar olumlu olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda gençlerin nasıl bir etkileşime sahip olduklarına göre sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı puanları açısından anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Bunu test etmek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Tüm sonuçlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Anneanne ile etkileşim tarzına göre sorun çözme puanları arasında orta etki büyüklüğüne sahip anlamlı yönde bir fark ($t_{321} = -5.024, p < .001, Cohen d = 0.56$) olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonucu anneanesi ile olumlu etkileşimi olan üniversite öğrencilerinin sorun çözme puanlarının ($\bar{X} = 63.55, SS = 11.943$) olumsuz etkileşimi olanlara ($\bar{X} = 56.45, SS = 13.432$) göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde anneanne ile etkileşim tarzına göre pozitif ruh sağlığı puanları arasında da orta etki büyüklüğüne sahip anlamlı yönde bir fark olduğu ($t_{321} = -5.704, p < .001, Cohen d = 0.64$) sonucuna ulaşılmıştır. Anneanesi ile olumlu etkileşimi olan üniversite öğrencilerinin pozitif ruh sağlığı puanlarının ($\bar{X} = 122.03, SS = 15.487$) olumsuz etkileşimi olanlara ($\bar{X} = 111.90, SS = 16.366$) kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 2

Sorun Çözme ile Pozitif Ruh Sağlığı Puanlarının Cinsiyete ve Büyük Ebeveyn Etkileşimine Göre Bağımsız t-Testi Sonuçları

		Sorun Çözme					Pozitif Ruh Sağlığı				
		N	$\bar{X}$	SS	T	p	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Anneanne Etkileşim	Olumlu	176	63.55	11.943	-5.024	.000***	176	122.03	15.487	-5.704	.000***
	Olumsuz	147	56.45	13.432			147	111.90	16.366		
Babaanne Etkileşim	Olumlu	135	63.30	11.777	-3.533	.001**	135	121.03	15.252	-3.349	.000***
	Olumsuz	188	58.17	13.618			188	114.84	17.167		
Annebaba Etkileşim	Olumlu	105	64.04	11.225	-3.607	.000***	105	123.53	15.135	-4.725	.000***
	Olumsuz	218	58.52	13.590			218	114.48	16.582		
Babababa Etkileşim	Olumlu	96	64.77	11.177	-4.067	.000***	96	120.59	15.492	-2.238	.026*
	Olumsuz	227	58.43	13.429			227	116.08	16.975		

Not. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

Babaanne ile etkileşim tarzına göre sorun çözme puanları arasında küçük-orta etki büyüklüğüne sahip anlamlı yönde bir fark olduğu ($t_{321} = -3.533, p < .001, Cohen d = 0.40$) görülmüştür. Babaanesi ile olumlu etkileşimi olan üniversite öğrencilerinin sorun çözme puanlarının ($\bar{X} = 63.30, SS = 11.777$) olumsuz etkileşimi olanlara ($\bar{X} = 58.17, SS = 13.618$) göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda babaanne ile etkileşim tarzına göre pozitif ruh sağlığı puanları arasında da küçük-orta etki büyüklüğüne sahip anlamlı yönde bir fark olduğu ($t_{321} = -3.349, p < .001, Cohen d = 0.38$) sonucuna ulaşılmıştır. Babaanesi ile olumlu etkileşimi olan üniversite öğrencilerinin pozitif ruh sağlığı puanlarının ($\bar{X} = 121.03, SS = 15.252$) olumsuz etkileşimi olanlara ($\bar{X} = 114.84, SS = 17.167$) kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Annenin babası ile etkileşim tarzına göre sorun çözme puanları arasında anlamlı yönde bir fark ($t_{321} = -3.607, p < .001, Cohen d = 0.44$) bulunmuştur ve bu farkın küçük-orta etki büyüklüğüne sahip olduğu görülmüştür. Bu kapsamda olumlu etkileşimde sorun çözme puanlarının ($\bar{X} = 64.04, SS = 11.225$) olumsuz etkileşime ($\bar{X} = 58.52, SS = 13.590$) nazaran daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçları pozitif ruh sağlığı puanları arasında da anlamlı yönde bir fark olduğunu ($t_{321} = -4.725, p < .001, Cohen d = 0.57$) ortaya koymuştur. Bu farkın orta etki büyüklüğüne sahip olduğu hesaplanmıştır. Burada

da etkileşimi olumlu olanların pozitif ruh sağlığı puanlarının ($\bar{X} = 123.53$, $SS = 15.135$) olumsuz etkileşime sahip olanlara ($\bar{X} = 114.48$, $SS = 16.582$) kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Babanın babası ile etkileşim tarzı açısından analiz sonuçları incelendiğinde sorun çözme ($t_{321} = -4.067$, $p < .001$, $Cohen d = 0.51$) ve pozitif ruh sağlığı ($t_{321} = -2.238$, $p < .05$, $Cohen d = 0.28$) puanları arasında anlamlı yönde bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Sorun çözme için bu farklılık orta etki büyüklüğünde iken pozitif ruh sağlığı için küçük etki büyüklüğündedir. Bu farklılıklar ele alındığında dedesi ile olumlu etkileşimi olanların sorun çözme puanlarının ($\bar{X} = 64.77$, $SS = 11.177$) olumsuz etkileşimi olanlara ($\bar{X} = 58.43$, $SS = 13.429$) göre daha yüksek olduğu; aynı zamanda olumlu etkileşimi olanların pozitif ruh sağlığı puanlarının ($\bar{X} = 120.59$, $SS = 15.492$) da olumsuz olanlara ($\bar{X} = 116.08$, $SS = 16.975$) göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Üniversite öğrencilerinin büyük ebeveynleriyle vakit geçirmelerine göre sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı

Çalışmada üniversite öğrencilerine her bir büyük ebeveyni ile ayrı ayrı ne kadar vakit geçirdiklerini değerlendirmeleri istenmiştir. Geçirdikleri vakit az, orta, fazla ve her zaman olacak şekilde ele alınmıştır. Gençlerin vakit geçirme sürelerine göre sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı puanlarında anlamlı bir farkın olup olmadığı incelemek için tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılmıştır.

Anneanne ile vakit geçirme süresinin sorun çözme puanlarını farklılaştırdığı bulunmuştur ($F_{3,319} = 4.919$, $p < .01$). Bu farkın anneanne ile az vakit geçirenler ve fazla vakit geçirenler arasında ve anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Az vakit geçirenlerin sorun çözme puanları fazla vakit geçirenlere göre daha düşüktür (Ortalama Fark = -5.885 , $p < .05$). Ayrıca az vakit geçirenler ve her zaman vakit geçirenler arasında da anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Az vakit geçirenlerin sorun çözme puanlarının her zaman vakit geçirenlere kıyasla daha düşük olduğu görülmüştür (Ortalama Fark = -7.592 , $p < .05$). Anneanne ile vakit geçirme süresi pozitif ruh sağlığı puanlarının da farklılaşmasını sağlamıştır ($F_{3,319} = 5.207$, $p < .01$). Anneanne ile az vakit geçirenler ve her zaman vakit geçirenler arasında da anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Az vakit geçirenlerin sorun çözme puanlarının her zaman vakit geçirenlere kıyasla daha düşük olduğu görülmüştür (Ortalama Fark = -11.476 , $p < .01$).

Tüm sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Sorun Çözme ile Pozitif Ruh Sağlığı Puanlarının Büyük Ebeveynle Vakit Geçirmeye Göre ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	Df	Kareler Ortalama	F	p	Eta-Kare (η^2)
Anneanne	Gruplar arası	2446.520	3	815.507			
	Gruplar içi	52889.269	319	165.797	4.919	.002**	0.044
	Toplam	55335.789	322				
Babaanne	Gruplar arası	3271.837	3	1090.612			
	Gruplar içi	52063.952	319	163.210	6.682	.000***	0.059
	Toplam	55335.789	322				
Annebaba	Gruplar arası	2546.108	3	848.703			
	Gruplar içi	52789.681	319	165.485	5.129	.002**	0.046
	Toplam	55335.789	322				
Babababa	Gruplar arası	2604.973	3	868.324			
	Gruplar içi	52730.816	319	165.300	5.253	.002**	0.047
	Toplam	55335.789	322				
Anneanne	Gruplar arası	4168.918	3	1389.639			
	Gruplar içi	85129.973	319	266.865	5.207	.002**	0.047
	Toplam	89298.892	322				
Babaanne	Gruplar arası	6515.524	3	2171.841			
	Gruplar içi	82783.367	319	259.509	8.369	.000***	0.073
	Toplam	89298.892	322				
Annebaba	Gruplar arası	3635.473	3	1211.824			
	Gruplar içi	85663.418	319	268.537	4.513	.004**	0.041
	Toplam	89298.892	322				
Babaanne	Gruplar arası	7627.710	3	2542.570			
	Gruplar içi	81671.182	319	256.023	9.931	.000***	0.080
	Toplam	89298.892	322				

Not. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

Üniversite öğrencilerinin babaanne ile vakit geçirme süresine göre sorun çözme puanlarının farklı olduğu görülmüştür ($F_{3, 319} = 6.682, p < .01$). Babaanne ile az vakit geçirenler ile fazla vakit geçirenler arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark az vakit geçirenler ile her zaman vakit geçirenler arasında da mevcuttur. Sorun çözme puanları karşılaştırıldığında az vakit geçirenlerin fazla vakit geçirenler (Ortalama Fark = -7,192, $p < .05$) ile her zaman vakit geçirenlerden (Ortalama Fark = -11,726, $p < .01$) daha düşük sorun çözme puanına sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Pozitif ruh sağlığı puanlarının da babaanne ile vakit geçirme süresine göre farklılaştığı bulunmuştur ($F_{3, 319} = 8.369, p < .001$). Az vakit geçirenler ile orta (Ortalama Fark = -8,111, $p < .01$), fazla (Ortalama Fark = -9,422, $p < .05$) ve her zaman (Ortalama Fark = -13,178, $p < .05$) vakit geçirenler arasındaki farkların anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Annebaba ile vakit geçirme süresine göre sorun çözme puanlarının farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F_{3, 319} = 5.129, p < .01$). Annebaba ile az vakit geçirenlerin fazla vakit geçirenlerden (Ortalama Fark = -6,818,

$p < .01$) daha az sorun çözme puanına sahip olduğu görülmüştür. Pozitif ruh sağlığı puanları açısından karşılaştırıldığında da vakit geçirme noktasında anlamlı fark mevcut ($F_{3, 319} = 4.513, p < .01$) ve az vakit geçirenler ile her zaman vakit geçirenler arasında fark bulunmuş ve az vakit geçirenlerin puanlarının (Ortalama Fark = -12,127, $p < .05$) daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Babababa ile vakit geçirmenin üniversite öğrencilerinin sorun çözmelerini anlamlı bir şekilde farklılaştırdığına ulaşılmıştır ($F_{3, 319} = 5.253, p < .01$). Babababa ile az vakit geçirenler ile fazla vakit geçirenler arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark az vakit geçirenler ile her zaman vakit geçirenler arasında da mevcuttur. Sorun çözme puanları karşılaştırıldığında az vakit geçirenlerin fazla vakit geçirenler (Ortalama Fark = -6,037, $p < .05$) ile her zaman vakit geçirenlerden (Ortalama Fark = -8,337, $p < .05$) daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Pozitif ruh sağlığı puanları açısından karşılaştırıldığında da vakit geçirme noktasında anlamlı fark mevcut ($F_{3, 319} = 9.931, p < .001$) ve az vakit geçirenler ile her zaman vakit geçirenler arasında fark bulunmuş ve az vakit geçirenler ile fazla (Ortalama Fark = -12,578, $p < .001$) ve her zaman (Ortalama Fark = -9,967, $p < .05$) vakit geçirenler arasındaki farkların anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

İki yönlü varyans analizi (anova) bulguları

Hem araştırmanın amacı hem de alan yazındaki çalışmalar doğrultusunda iki kuşak arasındaki ilişkide cinsiyet ve bakım almanın ana etkisinin aynı zamanda bu değişkenlerin etkileşim tarz ile etkileşim etkisinin torunların sorun çözme ve ruh sağlıkları üzerinde rolünü değerlendirmek için iki yönlü varyans analizi (Twoway-ANOVA) yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar ise Tablo 4 ve 5'te sunulmuştur.

İlk olarak anneanne için analiz sonuçları değerlendirildiğinde; sonuçlar cinsiyetin sorun çözme ($F_{1, 320} = 0.149, p = .700, \eta^2 = .000$) ve pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 0.986, p = .321, \eta^2 = .003$) puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermiştir. Anneanne ile etkileşim tarzının ise sorun çözme ($F_{1, 320} = 21.255, p < .001, \eta^2 = .062$) ve pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 22.591, p < .001, \eta^2 = .006$) puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu olumlu etkileşim kuranların daha yüksek sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı puanları aldığı görülmüştür. Ancak, cinsiyet ve etkileşim tarz arasındaki etkileşim etkisi hem sorun çözme ($F_{1, 320} = 0.186, p = .666, \eta^2 = .001$) için hem de pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 0.279, p = .598, \eta^2 = .001$) için istatistiksel olarak anlamlı değildir. Anneanneden bakım alıp almamanın sorun çözme ($F_{1, 320} = 2.013, p = .157, \eta^2 = .006$) ve pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 3.261, p = .072, \eta^2 = .010$) puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını tespit edilmiştir. Anneanne ile etkileşim tarzının ise sorun çözme ($F_{1, 320} = 20.522, p < .001, \eta^2 = .060$) ve pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 27.092, p < .001, \eta^2 = .078$) puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu, olumlu etkileşim kuranların daha yüksek sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı puanları aldığı görülmüştür. Ancak anneanneden bakıp alma ve etkileşim tarzı arasındaki etkileşim etkisinin hem sorun çözme ($F_{1, 320} = 1.643, p = .201, \eta^2 = .005$) hem de pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 0.177, p = .674, \eta^2 = .001$) için istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4

Sorun Çözme Puanlarına İlişkin İki-Yönlü Varyans Analizi (twoway-ANOVA) Sonuçları

	Sorun Çözme					
	Kareler Toplamı	<i>Df</i>	Kareler Ortalama	<i>F</i>	<i>P</i>	η^2
Cinsiyet	23.974	1	23.974	0.149	.700	.000
AA Etkileşim	3414.197	1	3414.197	21.255	.000***	.062
Cinsiyet x AA Etkileşim	29.946	1	29.946	0.186	.666	.001
Hata	51242.116	319	160.225			
Toplam	1230408.000	323				
AA Bakım	320.467	1	320.467	2.013	.157	.006
AA Etkileşim	3267.060	1	3267.060	20.522	.000***	.060
AA Bakım x AA Etkileşim	261.559	1	261.559	1.643	.201	.005
Hata	50784.587	319	159.199			
Toplam	1230408.000	323				
Cinsiyet	20.918	1	20.918	0.125	.723	.000
BA Etkileşim	1345.609	1	1345.609	8.072	.005***	.025
Cinsiyet x BA Etkileşim	52.104	1	52.104	0.313	.577	.001
Hata	53179.612	319	166.707			
Toplam	1230408.000	323				
BA Bakım	254.714	1	254.714	1.536	.216	.005
BA Etkileşim	1610.989	1	1610.989	9.712	.002**	.030
BA Bakım x BA Etkileşim	53.955	1	53.955	0.325	.569	.001
Hata	52915.019	319	165.878			
Toplam	1230408.000	323				
Cinsiyet	162.674	1	162.674	0.990	.321	.003
AB Etkileşim	2863.228	1	2863.228	17.423	.000***	.052
Cinsiyet x AB Etkileşim	736.116	1	736.116	4.479	.056	.014
Hata	52424.426	319	164.340			
Toplam	1230408.000	323				
AB Bakım	469.451	1	469.451	2.844	.093	.009
AB Etkileşim	1926.982	1	1926.982	11.674	.001**	.035
AB Bakım x AB Etkileşim	0.164	1	0.164	0.001	.975	.000
Hata	52655.127	319	165.063			
Toplam	1230408.000	323				
Cinsiyet	172.330	1	172.330	1.059	.304	.003
BB Etkileşim	3364.677	1	3364.677	20.667	.000***	.061
Cinsiyet x BB Etkileşim	675.519	1	675.519	4.149	.057	.013
Hata	51933.949	319	162.802			

Toplam	1230408.000	323				
BB Bakım	651.718	1	651.718	4.002	.056	.012
BB Etkileşim	2376.934	1	2376.934	14.596	.000***	.044
BB Bakım x BB Etkileşim	216.206	1	216.206	1.328	.250	.004
Hata	51948.922	319	162.849			
Toplam	1230408.000	323				

Not. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$; AA = Anneanne, BA = Babaanne, AB = Annebaba, BB = Bababa

Annebaba için elde edilen analiz sonuçlarına göre; cinsiyetin sorun çözme ($F_{1, 320} = 0.990$, $p = .321$, $\eta^2 = .003$) ve pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 1.154$, $p = .283$, $\eta^2 = .004$) puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Annebaba ile etkileşim tarzının ise sorun çözme ($F_{1, 320} = 17.423$, $p < .001$, $\eta^2 = .052$) ve pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 21.258$, $p < .001$, $\eta^2 = .062$) puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu, olumlu etkileşim kuranların daha yüksek sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı puanları aldığı görülmüştür. Ancak, cinsiyet ve etkileşim tarz arasındaki etkileşim etkisi hem sorun çözme ($F_{1, 320} = 4.479$, $p = .056$, $\eta^2 = .014$) hem de pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 0.892$, $p = .346$, $\eta^2 = .003$) için istatistiksel olarak anlamlı değildir. Annebabadan bakım alıp almamanın sorun çözme ($F_{1, 320} = 2.844$, $p = .093$, $\eta^2 = .009$) ve pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 2.870$, $p = .091$, $\eta^2 = .009$) puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Annebaba ile etkileşim tarzının ise sorun çözme ($F_{1, 320} = 11.674$, $p < .01$, $\eta^2 = .035$) ve pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 20.277$, $p < .001$, $\eta^2 = .060$) puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu, olumlu etkileşim kuranların daha yüksek sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı puanları aldığı görülmüştür. Ancak annebabadan bakıp alma ve etkileşim tarzı arasındaki etkileşim etkisinin hem sorun çözme ($F_{1, 320} = 0.001$, $p = .975$, $\eta^2 = .000$) hem de pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 1.879$, $p = .171$, $\eta^2 = .006$) için istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Babababa ile ilgili sonuçlar incelendiğinde, sorun çözme ($F_{1, 320} = 1.059$, $p = .304$, $\eta^2 = .003$) ve pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 2.477$, $p = .117$, $\eta^2 = .008$) puanları üzerinde cinsiyetin ana etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Babababa ile etkileşim tarzının ana etkisi ise sorun çözme ($F_{1, 320} = 20.667$, $p < .01$, $\eta^2 = .061$) ve pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 8.436$, $p < .01$, $\eta^2 = .026$) puanları üzerinde anlamlıdır ve olumlu etkileşimde bulunanların sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı puanları daha yüksektir. Cinsiyet ile etkileşim tarzı arasındaki etkileşim etkisinin hem sorun çözme ($F_{1, 320} = 4.149$, $p = .057$, $\eta^2 = .013$) hem de pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 4.345$, $p = .058$, $\eta^2 = .013$) puanları üzerinde anlamlı bir etkisi gözlenmemiştir. Babababadan bakım alıp almamanın sorun çözme ($F_{1, 320} = 4.002$, $p = .056$, $\eta^2 = .012$) ve pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 4.888$, $p = .058$, $\eta^2 = .015$) puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermiştir. Babababa ile etkileşim tarzının ise sorun çözme ($F_{1, 320} = 14.596$, $p < .001$, $\eta^2 = .044$) ve pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 3.795$, $p < .05$, $\eta^2 = .012$) puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu, olumlu etkileşim kuranların daha yüksek sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı puanları aldığı görülmüştür. Ancak, cinsiyet ve etkileşim tarz arasındaki etkileşim etkisi hem sorun çözme ($F_{1, 320} = 1.328$, $p = .250$, $\eta^2 = .004$) hem de pozitif ruh sağlığı ($F_{1, 320} = 0.005$, $p = .944$, $\eta^2 = .000$) için istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 5

Pozitif Ruh Sağlığı Puanlarına İlişkin İki-Yönlü Varyans Analizi (twoway-ANOVA) Sonuçları

	Pozitif Ruh Sağlığı					
	Kareler Toplamı	<i>Df</i>	Kareler Ortalama	<i>F</i>	<i>P</i>	η^2
Cinsiyet	249.801	1	249.801	0.986	.321	.003
AA Etkileşim	5720.871	1	5720.871	22.591	.000***	.066
Cinsiyet x AA Etkileşim	70.561	1	70.561	0.279	.598	.001
Hata	80783.716	319	253.240			
Toplam	4542962.000	323				
AA Bakım	820.478	1	820.478	3.261	.072	.010
AA Etkileşim	6815.601	1	6815.601	27.092	.000***	.078
AA Bakım x AA Etkileşim	44.606	1	44.606	0.177	.674	.001
Hata	80250.356	319	251.569			
Toplam	4542962.000	323				
Cinsiyet	169.787	1	169.787	0.658	.418	.002
BA Etkileşim	1778.766	1	1778.766	6.608	.011*	.020
Cinsiyet x BA Etkileşim	52.104	1	52.104	0.631	.428	.002
Hata	85872.365	319	269.192			
Toplam	4542962.000	323				
BA Bakım	868.505	1	868.505	3.261	.072	.010
BA Etkileşim	2088.034	1	2088.034	7.840	.005**	.024
BA Bakım x BA Etkileşim	282.736	1	282.736	1.062	.304	.003
Hata	84960.778	319	266.335			
Toplam	4542962.000	323				
Cinsiyet	300.678	1	300.678	1.154	.283	.004
AB Etkileşim	5536.774	1	5536.774	21.258	.000***	.062
Cinsiyet x AB Etkileşim	232.233	1	232.233	0.892	.346	.003
Hata	83085.719	319	260.457			
Toplam	4542962.000	323				
AB Bakım	734.637	1	734.637	2.870	.091	.009
AB Etkileşim	5190.227	1	5190.227	20.277	.000***	.060
AB Bakım x AB Etkileşim	481.076	1	481.076	1.879	.171	.006
Hata	81654.722	319	255.971			
Toplam	4542962.000	323				
Cinsiyet	671.995	1	671.995	2.477	.117	.008
BB Etkileşim	2288.563	1	2288.563	8.436	.004**	.026
Cinsiyet x BB Etkileşim	1178.655	1	1178.655	4.345	.058	.013
Hata	86541.484	319	271.290			

Toplam	4542962.000	323				
BB Bakım	1322.622	1	1322.622	4.888	.058	.015
BB Etkileşim	1026.844	1	1026.844	3.795	.052***	.012
BB Bakım x BB Etkileşim	1.333	1	1.333	0.005	.944	.000
Hata	86310.340	319	270.565			
Toplam	4542962.000	323				

Not. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$; AA = Anneanne, BA = Babaanne, AB = Annebaba, BB = Bababa

Tartışma

Bu çalışmada aile sisteminin önemli bir parçası olan duygusal, sosyal ve pratik boyutlarda çok yönlü bir rolü bulunan büyük ebeveynlerin genç torunlarının sorun çözme ve ruh sağlığına nasıl bir katkısı olabileceği merak edilmiştir. Bu kapsamda üniversite öğrencilerinin büyük ebeveynleri ile etkileşim tarzları, vakit geçirme süreleri ve bakım alma durumları açısından sorun çözme becerilerinin ve pozitif ruh sağlıklarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Alan yazın bu doğrultuda incelenmiş ve büyük ebeveyn ile torun arasındaki ilişkiyi hem sorun çözme hem de ruh sağlığı konusunda ele alan bir çalışma ile karşılaşılmamıştır.

Çalışmada oluşturulan ilk hipotez büyük ebeveyn ile etkileşim tarzının sorun çözme becerisi ile pozitif ruh sağlığı arasında bir fark meydana getirip getirmediğine ilişkindir. Bu kapsamda üniversite öğrencilerinin büyük ebeveynleri ile etkileşimlerini değerlendirmeleri istenmiş ve katılımcılar olumlu etkileşime sahip olan ve olumsuz etkileşime sahip olan şeklinde iki grup olarak karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuç beklenen yönde olup olumlu etkileşime sahip olan üniversite öğrencilerinin sorun çözme konusunda daha başarılı ve pozitif ruh sağlığının da daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Büyük ebeveynler aile içinde bakım verme hususunda rol oynadıkları için diğer kuşaklara rol model, bilgi sağlayıcı ve rehber olma görevi görebilmektedirler (Aiken, 1998; Osuna, 2006; Van Ranst, Verschueren ve Marcoen, 1995). Böyle bir role sahip olan büyük ebeveynler torunlarının sorun çözme becerilerine katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Olumlu bir ilişki kurmayı başaran büyük ebeveynler ve torunlar bu potansiyelden daha kolay faydalanabilirler. Çünkü kurulan bu olumlu ilişki sayesinde büyük ebeveynler torunlarının bilişsel gelişimlerine katkı sağlayarak torunlarına sorunlarını nasıl çözebilecekleri konusunda kendi deneyimlerinden örnekler verebilir, sorun çözme basamaklarını nasıl takip edeceği konusunda kılavuz olabilir, tecrübeleri ışığında soruna farklı açılardan bakmayı ve farklı seçenekler üretmeyi teşvik edebilir (Dunifon ve Bajracharya, 2012; He, Liu ve Luo, 2023; Roberto ve Stroes, 1992; Schultz, 1980). Öte yandan destekleyici olan büyük ebeveynlerin torunlarının sosyo-duygusal gelişimlerine yaptıkları katkılar ile sorunlarla karşılaşan torunlarına duygularını düzenleyerek sorunlarını daha doğru ele alıp çözümlemelerini sağlayabilirler (Griggs ve diğerleri, 2010; Saxton, 2015).

Çalışmada büyük ebeveynlerle kurulan etkileşimin olumlu olması tıpkı sorun çözmede olduğu gibi ruh sağlığı açısından da önemli bulunmuştur. Alan yazındaki hem ampirik çalışmalar hem de kuramsal açıklamalar büyük ebeveynlerin torunlarının bilişsel ve sosyo-duygusal gelişimlerini etkilediğini göstermektedir (Dunifon ve Bajracharya, 2012; He, Liu ve Luo, 2023; Roberto ve Stroes, 1992; Schultz, 1980). Bu hususta bilişsel ve sosyo-duygusal gelişiminin sağlıklı olması da ruh sağlığı için önemli unsurlardır (Santrock, 2011). İki kuşak arasında özel bir ilişkinin varlığı özellikle bu ilişki kaliteli olduğunda ruh sağlığına olumlu katkı sağlayabilmektedir (Di Gessa, Glaser ve Tinker, 2016; Hayslip, Fruhauf ve DolbinMacNab, 2017; Thiele ve Whelan, 2006). Nitekim bu çalışmanın bulgusu da büyük ebeveynlerden herhangi birisi ile kurulan olumlu ilişkinin olumlu ruh sağlığını arttırdığı yönünde olmuştur. Çünkü büyük ebeveynlerin torunları için sağladığı duygusal destek güvenli bir bağın kurulmasını sağlayabilir (He, Liu ve Luo, 2023; Patterson, 1997). Bu güvenlik hissi psikolojik iyi oluşu güçlendirerek ruh sağlığına olumlu bir katkı sağlayabilir. Aynı zamanda büyük ebeveynlerin sağladıkları duygusal destek torunlarının stresle başa çıkmalarını kolaylaştırarak ruh sağlıklarını destekleyebilir. Bunun yanı sıra büyük ebeveyn ile olan yakın ilişkinin psikopatolojiler açısından bir koruyucu faktör olma olasılığı da bulunmaktadır. Ruiz ve Silverstein (2007) çalışmalarında büyük ebeveyn torun ilişkisinde

yakın ilişkiye sahip olan genç yetişkin torunların olmayanlara kıyasla depresif semptomlarının daha düşük, iyi oluş ve sosyal uyumlarının daha yüksek olduğunu belirtmektedir.

Diğer araştırılan hipotez büyük ebeveyn ile vakit geçirme süresinin sorun çözme ile pozitif ruh sağlığına nasıl yön verebileceğini anlamaktır. Çünkü büyük anne ve büyük babalar torunlarına bakım verme konusu rol üstlenirler. Özellikle ebeveynlerin çalışması nedeniyle birçok kişinin temel bakım sağlayıcıları büyük ebeveynleridir (Santrock, 2011; Yadav ve diğerleri, 2021). İki kuşağın bir arada geçirdiği vakit tıpkı etkileşim tarzında olduğu gibi torunların gelişimi açısından etkili olacaktır. Nitekim birbirleri ile zaman geçirenlerin, zaman geçirmeyenlere kıyasla daha fazla duygusal ve psikolojik fayda sağladığı düşünülmektedir (Attar-Schwartz ve diğerleri, 2009; Wetzel ve Hank, 2020). Çalışmanın bulguları da bu doğrultuda incelendiğinde, büyük anne ve büyük babası ile daha fazla vakit geçirenlerin daha az vakit geçirenlere kıyasla sorun çözmede daha başarılı oldukları, ruh sağlığı açısından daha iyi oldukları bulunmuştur. Geçirilen vaktin artması kurulan teması arttıracığından ötürü torunların bu ilişkiyi daha güvenilir bulmalarını ve ilişkinin güçlenmesini sağlayabilir. Böylece torunları için araçsal, duygusal ve bilgilendirici sosyal destek kaynağı olabilen büyük anne ve büyük babaların aynı zamanda torunlarının hem sorun çözme becerilerini hem de ruh sağlıklarını da artıracabilecekleri söylenebilir (Attar-Schwartz ve diğerleri, 2009; Fowler, 2015; Scharf, 2016).

Alan yazın iki kuşak arasındaki ilişkinin her iki tarafın cinsiyetinden etkilenebileceğini bildirmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın bir diğer yanıt aradığı soru, cinsiyetin ana etkisinin ve cinsiyet ile etkileşim tarzı arasındaki etkileşimin, torunların sorun çözme becerileri ve ruh sağlıkları üzerinde etkili olup olmadığını belirlemektir. Dolayısıyla bu çalışmanın bir diğer yanıt aradığı soru da cinsiyetin ana etkisinin ve cinsiyet ile etkileşim tarzının etkileşim etkisinin torunların sorun çözme ve ruh sağlığı üzerindeki etkisinin olup olmadığını yanıtlamaktır. Çalışmanın sonuçları cinsiyetin ana etkisinin anlamsız olduğu yönündedir. Zaten torunların cinsiyetinin bu ilişkileri şekillendirmede rol oynayabileceği ancak bu etkinin büyük ebeveynlerinki kadar belirgin olmayacağı belirtilmektedir (Michalek-Kwiecień, 2020; Mueller ve Elder, 2003). Ancak çalışmada özellikle anneanne ya da babaanne ile etkileşim tarzı ile cinsiyet etkileşim etkisinin anlamlı olması beklenmiştir. Çünkü büyük annelerle ilişkilerin büyük babalarla olanlardan daha sık ve daha yakın olduğu kabul edilmektedir (Celdrán ve diğerleri, 2010; Wetzel ve Hank, 2020). Çalışmalar da büyük babaların, torunlarının cinsiyetine bağlı olarak kurduğu ilişkide büyük farklılıklar göstermeyebilirken, büyük annelerin özellikle kız torunlarıyla daha güçlü bağlar kurma eğiliminde olduğunu öne sürmektedir (Celdrán ve diğerleri, 2010; Michalek-Kwiecień, 2020; Mueller ve Elder, 2003; Wetzel ve Hank, 2020). Bu nedenle anneanne ve babaanne ile kız torunların etkileşim etkisinin sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı üzerinde anlamlı olması beklenmiştir.

Son olarak büyük anne ve büyük babalar aile içinde genellikle bakım verme rolünü üstlendikleri için bakım alıp almamanın iki kuşak arasındaki etkileşimi etkileyip etkilemediği merak edilmiştir. Yadav ve arkadaşları (2021), torunlarının büyük çoğunluğunun büyük ebeveynleri tarafından büyütüldüğünü ileri sürmüştür. Nitekim bu çalışmada yer alan katılımcıların da yarıya yakını büyük ebeveynlerinden bakım aldıklarını bildirmiştir. Bununla birlikte alan yazın bakım veren büyük ebeveynlerin mesafeli, eğlenceli gibi çeşitli ebeveynlik tarzlarının olabileceğini söylemektedir. Dolayısıyla büyük ebeveynlerden bakım alıp almama ve bu bakımın tarzının iki kuşak arasındaki ilişkiyi etkileme potansiyeli olabileceği düşünülmektedir (Neugarten ve Weinstein (1964). Bu çalışmada herhangi bir büyük ebeveynlerden bakım almanın ana etkisinin hem sorun çözme hem de pozitif ruh sağlığı puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olabileceği beklenmiş ancak böyle bir etki bulunmamıştır. Benzer şekilde bakım alma ile etkileşim tarzının etkileşim etkisinin de sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı üzerinde anlamlı bir etki beklenmiş ancak böyle bir etkiye rastlanmamıştır. Çünkü bakım alanların büyük ebeveynlerinden bir rol model figürü görebilme, yine sosyal destek alabilme gibi bazı fırsatlar elde edebileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla hem bakım almanın hem de olumlu etkileşim tarzının kişinin bilişsel ve sosyoduygusal gelişimine olumlu katkıları olacağı ve sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı açısından bir farklılaşma yaşayabilecekleri düşünülmüştür.

Çalışma bulguları Türk kültürü perspektifinden de değerlendirilebilir. Bu bulgular büyük ebeveynleriyle kurulan olumlu ilişkinin gençlerin sorun çözme becerileri ve pozitif ruh sağlığı üzerinde anlamlı bir pozitif etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Büyük ebeveyn ve torun arasındaki ilişki kuşaklararası değer ve beceri aktarımının ötesine geçmektedir (Altan ve Tarhan, 2018; Arpacı ve Ersoy, 2013; Tezcan, 2023; Uğur, 2018). Büyük ebeveynler kendi çocuklarını yetiştirirken katı ebeveynlik rolleri benimsemiş olabilir ve bu rol gereği daha mesafeli ve disiplin odaklı olmak zorunda kalmış olabilir. Torunlarıyla ilişkilerinde

ise bu sorumluluk yükünden arınarak bir "ikinci şans" yakalayabilirler. Bu durum, onların torunlarına karşı ebevenliklerinde daha hoşgörülü, sabırlı ve şefkatli davranmalarına olanak tanıyabilir. Bu aynı zamanda telafi edici bir tutum olarak düşünülmektedir. Bu telafi edici tutumun toruna hem doğrudan hem de dolaylı etkileri bulunur. Büyük ebeveynin sunduğu koşulsuz kabul ve sıcaklık, gencin öz-değerini pekiştirerek pozitif ruh sağlığına zemin hazırlar ve stres karşısında bir tampon görevi görür. Yaratılan bu güvenli ortam ise, gencin başarısızlık kaygısı olmadan fikir üretmesini teşvik ederek sorun çözme becerilerini dolaylı yoldan güçlendirir. Bu dinamik, Kağıtçıbaşı'nın (2010) karşılıklı bağımlılık modelini yansıtırken, büyük ebeveynin sembolik onarım çabasının, torun için nasıl hem duygusal bir sığınak hem de bilişsel bir gelişim alanı yarattığını göstermektedir.

Araştırma bulgularının klinisyenler için önemli pratik yansımaları da bulunmaktadır. Çünkü büyük ebevenleri ile olumlu etkileşimi olanların sorun çözme ve pozitif ruh sağlığı puanlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgular klinik değerlendirme süreçlerinde, aile sisteminin yalnızca ebeveyn-çocuk ilişkisiyle sınırlı kalmadığını; torunları için önemli bir sosyal destek figürü ve rol model olabilen büyük ebeveynlerin rolünün de aktif olarak sorgulanmasının önemli bir bilgi kaynağı olacağını düşündürmektedir (Aiken, 1998; Kağıtçıbaşı, 2007; Osuna, 2006; Van Ranst, Verschueren ve Marcoen, 1995). Aynı zamanda müdahale süreçlerinde ise, özellikle davranışsal veya duygusal zorluklar yaşayanlar için, olumlu bir büyük ebeveyn figürünün değerli bir kaynak ve "terapötik bir müttefik" olarak kullanılabileceğine işaret edebilir (Di Gessa, Glaser ve Tinker, 2016; Hayslip, Fruhauf ve DolbinMacNab, 2017; Kağıtçıbaşı, 2007; Thiele ve Whelan, 2006).

Sonuç

Çalışmayla ilgili dikkate alınması gereken bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Öncelikle, örnekleme kadın üniversite öğrencilerinin orantısal olarak daha yüksek olması, cinsiyetler arası dinamiklerin tam olarak yansıtılması açısından bir kısıtlılık doğurabilir. İkinci olarak, her ne kadar üniversiteler kültürel çeşitlilik barındırsa da verilerin tek bir üniversite merkezinden kolayda örnekleme yöntemiyle toplanmış olması, farklı sosyo-kültürel ve akademik ortamlardaki öğrencilerin deneyimlerini dışarıda bırakarak bulguların daha geniş bir popülasyona genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Dolayısıyla ileride yapılacak çalışmalarda cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldıracak ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinde yaşayan üniversite öğrencilerine ulaşılabilecek şekilde bir örnekleme çalışmaları yapılması önerilebilir. Ülkemizde büyük ebeveyn ile torun (iki kuşak) arasında ilişkiyi ölçen ölçüm aracına rastlanmamıştır. Dolayısıyla gelecekte bu ilişkinin anlaşılması ve açıklanabilmesi adına ölçüm araçlarına ihtiyacın olduğu görülmüştür. Bu çalışmada iki nesil arasındaki ilişkiye dair veriler, geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracının bulunmaması nedeniyle, çeşitli sorular aracılığıyla kategorik yanıtlar çerçevesinde elde edilmeye çalışılmıştır. Bu da ilişkinin yapısını anlamak ve elde edilen sonuçları genelleştirebilmeyi engelleyebilir. Ebevenlik ilişkisinin kültürel farklılıklara daha duyarlı olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla büyük ebevenliğin bebek, çocuk, genç torun ve yetişkin torunlar üzerinde nasıl bir rol oynadığını anlamak için kültür perspektiften yapılacak çalışmalara ihtiyacın olduğu söylenebilir. Örneğin, toplulukçu ve bireyci kültürlerde büyük ebeveynlerin torunlarının gelişimi üzerindeki rolü karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Bu bağlamda, büyük ebeveyn-torun ilişkilerinin torunların psiko-sosyal uyumu, duygusal iyi oluşu gibi çeşitli değişkenler üzerindeki etkileri kültürel bağlamda ele alınarak nicel ve nitel yöntemlerle derinlemesine araştırılmalıdır. Bu çalışmanın sonuçları büyük ebeveynlerin torunlarının sorun çözme becerilerine ve ruh sağlıklarına katkısını ortaya koymuş olsa da sonuçların genellenmesi kültürel perspektiften sınırlılıklar içermektedir. Aile ilişkileri genellikle uzun soluklu yakın ilişkilerdir ve değişen toplum yapısı, büyük ebeveynlerin ve torunların yaş alması gibi zamansal pek çok faktörden etkilenebilme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla iki kuşak arasındaki ilişkinin daha derinlemesine ele alınabilmesi için boylamsal çalışmalara gelecekte ihtiyaç duyulacaktır. Yürütülen bu çalışma kesitsel olmasından ötürü boylamsal çalışmaların sunabileceği sonuçlar açısından sınırlılıklar bulundurmaktadır.

Büyük ebeveynlerin torunlarının bilişsel ve sosyo-duygusal gelişimlerine ilişkin katkıları alan yazında açıklanmaya çalışılmış, bu çalışmada da bilişsel ve sosyo-duygusal gelişimin bir parçası olan sorun çözme ile bilişsel ve sosyo-duygusal gelişime bağlı bir çıktı olan ruh sağlığı değişkeni olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Dolayısıyla gelecekte bilişsel ve sosyo-duygusal gelişimin diğer parçalarına ilişkin değişkenlerin de değerlendirileceği çalışmaların yürütülmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu iki kuşak arasındaki karmaşık ve çok yönlü olan ilişkinin daha derinlemesine anlaşılması için nicel ve nitel yöntemlerle yapılacak çalışmalara ihtiyacın olduğu söylenebilir. Ayrıca bu çalışmadaki, mevcut değişkenler arasındaki ilişkilerde hangi faktörlerin aracılık ettiği, yapısal eşitlik modellemesi (YEM) gibi ileri düzey analizlerle test edilerek daha derinlemesine anlaşılabilir.

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin ruh sağlığı ve sorun çözme becerilerinde kuşaklararası bağların önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Bu bağlamda, klinik uygulamalarda yalnızca çekirdek aile dinamiklerine odaklanmak yerine, büyük ebeveynlerle olan etkileşimlerin de değerlendirmeye alınması; aile temelli müdahalelere büyük ebeveynlerin aktif olarak dahil edilmesi; koruyucu ruh sağlığı stratejilerinde kuşaklararası bağların güçlendirilmesine öncelik verilmesi ve psikoeğitim programlarına bu ilişkilerin dahil edilmesi yer alması, büyük ebeveynlerin destekleyici rolünden faydalanarak müdahale planlarının etkinliğinin artırabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Altan, S., & Tarhan, S. (2018). Büyükanneden toruna: Yaşamboyu öğrenme sürecinde değer ve beceri aktarımı. *Bartın University Journal of Educational Research*, 2(1), 26-42.
- Arpacı, F., & Bekar, A. (2013). Çocukların büyük ebeveynleri ile etkileşimlerine ilişkin görüşleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(29), 11-29.
- Attar-Schwartz, S., Tan, J. P., Buchanan, A., Flouri, E., & Griggs, J. (2009). Grandparenting and adolescent adjustment in two-parent biological, lone-parent, and step-families. *Journal of family psychology : JFP : journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 23(1), 67-75. <https://doi.org/10.1037/a0014383>
- Bengtson, V.L., Hayward, R.D., Zuckerman, P. and Silverstein, M. (2018), Bringing up nones: Intergenerational influences and cohort trends. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 57, 258-275. <https://doi.org/10.1111/jssr.12511>
- Bettis, J., Kakkar, S., & Chan, C. (2020). Taking access to the community: An ecological systems framework for in-home counseling with older adults. *Adultspan Journal*, 19(1), 54-64. <https://doi.org/10.1002/adsp.12087>
- Bronfenbrenner, U. (Ed.). (2005). Making human beings human: Bioecological perspectives on human development. Sage Publications Ltd.
- Buchanan, A., & Rotkirch, A. (2018). Twenty-first century grandparents: Global perspectives on changing roles and consequences. *Contemporary Social Science*, 13(2), 131-144. <https://doi.org/10.1080/21582041.2018.1467034>
- Celdrán, M., Triadó, C., & Villar, F. (2010). "My grandparent has dementia". *Journal of Applied Gerontology*, 30(3), 332-352. <https://doi.org/10.1177/0733464810368402>
- Coall, D. A., & Hertwig, R. (2010). Grandparental investment: past, present, and future. *The Behavioral and Brain Sciences*, 33(1), 1-40. <https://doi.org/10.1017/S0140525X09991105>
- Çiftçi, A. (2008). Ailede yaşlı bireyler. V. Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri Bildirileri. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Di Gessa, G., Glaser, K., & Tinker, A. (2016). The impact of caring for grandchildren on the health of grandparents in Europe: A lifecourse approach. *Social Science & Medicine*, 152, 166-175. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.01.041>
- Dunifon, R., & Bajracharya, A. (2012). The role of grandparents in the lives of youth. *Journal of Family Issues*, 33(9), 1168-1194. <https://doi.org/10.1177/0192513X12444271>
- Fowler, C. (2015). The role of shared family identity and future time perspective in shaping the outcomes of grandparents' positive and negative social behaviors. *Journal of Family Communication*, 15(1), 20-40. <https://doi.org/10.1080/15267431.2014.980822>
- Geurts, T., Poortman, A.-R., van Tilburg, T., & Dykstra, P. A. (2009). Contact Between Grandchildren and Their Grandparents in Early Adulthood. *Journal of Family Issues*, 30(12), 1698-1713. <https://doi.org/10.1177/0192513X09336340>
- Hazer, O. (2012). Büyük ebeveynlerinin ergenler tarafından algılanan özelliklerini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1).
- He, Y., Liu, C., & Luo, R. (2023). Emotional warmth and rejection parenting styles of grandparents/great grandparents and the social-emotional development of grandchildren/great grandchildren. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(2), 1568. <https://doi.org/10.3390/ijerph20021568>
- Hughes, M. E., Waite, L. J., LaPierre, T. A., & Luo, Y. (2007). All in the family: The impact of caring for grandchildren on grandparents' health. *The Journals of Gerontology: Series B*, 62(2), S108-S119. <https://doi.org/10.1093/geronb/62.2.s108>
- Jappens, M., & Van Bavel, J. (2019). Relationships with grandparents and grandchildren's well-being after parental divorce. *European Sociological Review*, 35(6), 757-771. <https://doi.org/10.1093/esr/jcz033>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji* (2. basım). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kakunje, A. (2024). The important role of grandparents in a child's development. *Archives of Medicine and Health Sciences*, 12(2), 141-142. <https://doi.org/10.4103/amhs.amhs.253.24>
- Lebow, J. (2021). Attending to the larger system in systemic therapy and family research. *Family Process*, 60(4), 1079-1082. <https://doi.org/10.1111/famp.12729>
- Lussier, G., Deater-Deckard, K., Dunn, J., & Davies, L. (2002). Support across two generations: Children's closeness to grandparents following parental divorce and remarriage. *Journal of Family Psychology*, 16(3), 363-376.
- Mansson, D. H. (2016). American grandchildren's use of relational maintenance behaviors with their grandparents. *Journal of Intergenerational Relationships*, 14(4), 338-352. <https://doi.org/10.1080/15350770.2016.1229553>
- Michalek-Kwiecień, J. (2020). Grandparental influence on young adult grandchildren: the role of grandparental empathy and quality of intergenerational relationships. *Current Issues in Personality Psychology*, 8(4), 329-338. <https://doi.org/10.5114/cipp.2020.101301>

- Minuchin, P. (1985). Families and individual development: Provocations from the field of family therapy. *Child Development*, 56(2), 289-302. <https://doi.org/10.2307/1129720>
- Mueller, M. and Elder, G. (2003). Family contingencies across the generations: grandparent-grandchild relationships in holistic perspective. *Journal of Marriage and Family*, 65(2), 404-417. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2003.00404.x>
- Neugarten, B. L., & Weinstein, K. K. (1964). The changing American grandparent. *Journal of Marriage and the Family*, 26(2), 199-206. <https://doi.org/10.2307/349727>
- Patterson, D. L. (1997). Adolescent mothering: Child-grandmother attachment. *Journal of Pediatric Nursing*, 12(4), 228-237. [https://doi.org/10.1016/S0882-5963\(97\)80006-1](https://doi.org/10.1016/S0882-5963(97)80006-1)
- Purwaningtyas, R., Barik, A., & Astuti, D. (2019). Obesity and stunting in childhood: Do grandparents play a role? A systematic review. *Jurnal Ners*, 14(3), 71-75. <https://doi.org/10.20473/jn.v14i3.16986>
- Roberto, K. A., & Stroes, J. (1992). Grandchildren and grandparents: roles, influences, and relationships. *International Journal of Aging & Human Development*, 34(3), 227-239. <https://doi.org/10.2190/8CW7-91WF-E5QC-5UFN>
- Ruiz, S. A., & Silverstein, M. (2007). Relationships with grandparents and the emotional well-being of late adolescent and young adult grandchildren. *Journal of Social Issues*, 63(4), 793-808. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2007.00537.x>
- Sadrudin, A. F. A., Ponguta, L. A., Zonderman, A. L., Wiley, K. S., Grimshaw, A., & Panter-Brick, C. (2019). How do grandparents influence child health and development? A systematic review. *Social Science & Medicine* (1982), 239, 112476. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2019.112476>
- Samuel, P., Marsack, C., Johnson, L., LeRoy, B., Lysack, C., & Lichtenberg, P. (2016). Impact of grandchild caregiving on African American grandparents. *Occupational Therapy in Health Care*, 31(1), 1-19. <https://doi.org/10.1080/07380577.2016.1243821>
- Santrock, J. (2011). *Life-span developmental Psychology*. New York: McGraw Hill Companies, Inc.
- Saxton, K. G. (2015). Effect of grandparent-grandchild interaction on socio-emotional and cognitive outcomes of adolescent grandchildren in sri lanka (Order No. 1605472). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1753115175). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/effect-grandparent-grandchild-interaction-on/docview/1753115175/se-2>
- Scharf M. (2015). *Maturing and aging together: Emerging adult grandchildren-grandparents relationships*. In Arnett J. J. (Ed.), *The Oxford handbook of emerging adulthood* (pp. 203-212). Oxford: Oxford University Press.
- Sciplino, C., & Kinshott, M. (2019). Adult grandchildren's perspectives on the grandparent-grandchild relationship from childhood to adulthood. *Educational Gerontology*, 45(2), 134-145. <https://doi.org/10.1080/03601277.2019.1584354>
- Şahin Yonca, B. K., & Tezel Şahin, F. (2020). Büyük ebeveynlerin torun bakımına ilişkin görüşleri. In B. Aytemur (Ed.), *Gençlikten yaşlılığa eğitimde yeni yaklaşımlar* (ss. 105-138). İKSAD Yayınları.
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye'de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(22), 117-138.
- Tezcan, D. (2023). Büyük ebeveyn ve torun açısından aile değerlerinin aktarımı üzerine bir inceleme. *APJEC - Academic Platform Journal of Education and Change*, 6(1), 84-111. <https://doi.org/10.55150/apjec.1254231>
- Thiele, D. M., & Whelan, T. A. (2006). The nature and dimensions of the grandparent role. *Marriage & Family Review*, 40(1), 93-108. https://doi.org/10.1300/J002v40n01_06
- Thompson, G., Cameron, R., & Fuller-Thomson, E. (2013). Walking the red road: The role of First Nations grandparents in promoting cultural well-being. *The International Journal of Aging and Human Development*, 76(1), 55-78. <https://doi.org/10.2190/ag.76.1.c>
- Uğur, S. B. (2018). *Büyük ebeveyn ve torun ilişkileri: Çocuk bakım pratikleri üzerine bir araştırma* (Doktora tezi) Antalya. Akdeniz Üniversitesi.
- Watson JA, Randolph SM, Lyons JL. (2005). African-American grandmothers as health educators in the family. *The International Journal of Aging and Human Development*, 60(4), 343-356. doi:10.2190/WPM7-Q6TH-CUAC-77DR
- Wetzel, M., & Hank, K. (2020). Grandparents' relationship to grandchildren in the transition to adulthood. *Journal of Family Issues*, 41(10), 1885-1904. <https://doi.org/10.1177/0192513X19894355>
- Xu, H. (2019). Physical and mental health of Chinese grandparents caring for grandchildren and great-grandparents. *Social Science & Medicine*, 229, 106-116. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.05.047>
- Van Ranst N, Verschueren K, Marcoen A. (1995). The meaning of grandparents as viewed by adolescent grandchildren: An empirical study in Belgium. *The International Journal of Aging and Human Development*, 41(4), 311-324. <https://doi.org/10.2190/PPLV-DWG7-HV9R-6LVB>
- Yadav, U., Yadav, S. K., Varma, N., & Rani, J. A. (2021). Association of demographic variables and stress level in grandparents rearing grandchildren of employed parents. *MedS Alliance Journal of Medicine and Medical Sciences*, 1(2), 57-64. <https://doi.org/10.3126/mjmms.v1i2.46498>

Extended Abstract

Purpose

Intergenerational relationships have always been important and have guided humans, as social beings, in many areas. The purpose of the study was to understand how college students' relationships with their grandparents may contribute to their problem solving and mental health. The research questions are as follows:

- Problem-solving and positive mental health scores significantly differ based on interaction style with grandparents and time spent with grandparents.
- Gender has a significant main effect on problem-solving and mental health.
- Interaction style with grandparents has a significant main effect on problem-solving and mental health.
- Gender $\times$ interaction style has a significant interaction effect on problem-solving and mental health.
- Receiving care has a significant main effect on problem-solving and mental health.
- Interaction style with grandparents has a significant main effect on problem-solving and mental health.
- Receiving care $\times$ interaction style has a significant interaction effect on problem-solving and mental health.

Design and methodology

The study sample consisted of university students. Initially, 379 students were recruited; however, 56 students were excluded as they had never interacted with a grandparent due to their passing. Thus, the final sample comprised 323 students, including 238 female students (73.7%) and 85 male students (26.3%). The mean age of participants was 21.48 years (SD = 3.28).

This form collected demographic information such as age and gender. Additionally, as no standardized tool was found in the literature to assess grandparent-grandchild relationships, specific questions were designed. Participants were asked about the time spent with their grandparents (e.g., "never" to "always"), their relationship quality (e.g., "positive: close, warm" or "negative: distant, formal"), and whether they received caregiving from a grandparent.

Developed by Lluch (1999) and adapted into Turkish by Teke and Arabacı (2018), this 39-item scale assesses mental well-being on a 4-point Likert scale. It consists of six subdimensions: personal satisfaction, prosocial behavior, self-regulation, autonomy, problem-solving, and interpersonal skills. Higher scores indicate better mental health. The Turkish version demonstrated a reliability coefficient of .93, with a test-retest reliability of .79. In this study, internal consistency was .90.

Developed by D'Zurilla and Maydeu-Olivares (1995) and adapted by Eskin and Aycan (2008), the short-form version (25 items) was used. This scale evaluates problem-solving orientations and styles on a 5-point Likert scale. Higher scores reflect more effective problem-solving skills. The Turkish adaptation reported internal consistency values between .62 and .92; in this study, it was .70.

Ethical approval was obtained from Erzincan Binali Yıldırım University Ethics Committee (Approval No: 09/01, 22/10/2024). Data were collected via paper-based surveys. Participants provided informed consent, ensuring voluntary participation, anonymity, and the right to withdraw.

Data were analyzed using SPSS 20. Descriptive statistics were computed first. Pearson correlation analysis examined variable relationships, while independent t-tests and one-way and two-way ANOVA were conducted to assess group differences.

Findings

The correlation analysis results showed that there was a strong positive relationship between problem solving and positive mental health ($r = .562, p < .001$). It was found that there was a significant difference between problem solving scores according to the interaction style with the maternal grandmother ($t_{321} = -5.024, p < .001$) and it had a medium effect size. Similarly, it was concluded that there was a significant difference between positive mental health scores according to the interaction style with the maternal grandmother ($t_{321} = -5.704, p < .001$) and that it had a medium effect size. It was observed that there was a significant difference between the problem solving scores according to the interaction style with the paternal grandmother ($t_{321} = -3.533, p < .001$) and it had a small-medium effect size. At the same time, it was concluded that there was a significant difference between positive mental health scores according to the interaction style with the paternal grandmother ($t_{321} = -3.349, p < .001$) and it had a small-medium effect size. A significant difference was found between the problem solving scores according to the interaction style with the maternal grandfather ($t_{321} = -3.607, p < .001$), and this difference was seen to have a small-medium effect size. The analysis results revealed that there was a significant difference between positive mental health scores ($t_{321} = -4.725, p < .001$). The analysis results of the father's communication style with his grandfather, who is his father, revealed that there were significant changes between the scores of productive problem solving ($t_{321} = -4.067, p < .001$) and positive mental health ($t_{321} = -2.238, p < .05$). The results of two-way ANOVA analysis also showed that the main effects of gender and caregiving, as well as the interaction effect of gender and grandparent interaction and the interaction effect of caregiving and grandparent interaction were not statistically significant.

Research limitations

There are some limitations to consider regarding the study. More than half of the participants in the sample were female university students, and the use of convenience sampling method will limit the generalization of the results of the study. In this study, data on the relationship between the two generations were attempted to be obtained through various questions within the framework of categorical responses due to the lack of a valid and reliable measurement tool. This may prevent understanding the structure of the relationship and generalizing the results obtained. Family relationships are generally long-term close relationships and have the potential to be affected by many temporal factors such as changing social structure, aging of grandparents and grandchildren. Therefore, longitudinal studies will be needed in the future to examine this relationship. Since this study is cross-sectional, there are limitations in terms of the results that longitudinal studies can provide.

Implications

In our country, there is no measurement tool that measures the relationship between a grandparent and a grandchild (two generations). Therefore, it has been seen that there is a need for measurement tools in order to understand and explain this relationship in the future. It is known that the parenting relationship is more sensitive to cultural differences. Therefore, it can be said that studies from a cultural perspective are needed to understand the role of grandparenting on babies, children, young grandchildren and adult grandchildren. For example, the role of grandparents on the development of their grandchildren in collectivist and individualist cultures can be examined comparatively. In this context, the effects of grandparent-grandchild relationships on various variables such as the psycho-social adjustment and emotional well-being of grandchildren should be examined in depth with quantitative and qualitative methods by considering the cultural context. Family relationships are often long-term, close relationships and have the potential to be affected by many temporal factors, such as changing social structure and the aging of grandparents and grandchildren. Therefore, longitudinal studies will be needed in the future to examine the relationship between the two generations in more depth. This study includes evaluating mental health and problem solving, which are parts of cognitive and socio-emotional development. Therefore, it is thought that future studies that evaluate variables related to other parts of cognitive and socio-emotional development will contribute to the field. It can be said that there is a need for studies to

be conducted with quantitative and qualitative methods to understand the complex and multifaceted relationship between these two generations in more depth.

Originality

In this study, it was wondered how grandparents, who are an important part of the family system and have a multifaceted role in emotional, social and practical dimensions, can contribute to the problem solving and mental health of their young grandchildren. In this context, it was aimed to evaluate the problem solving skills and positive mental health of university students in terms of their interaction styles with their grandparents, the duration of time they spend and their caregiving status. The literature was reviewed in this direction and no study was encountered that addressed the relationship between grandparents and grandchildren in terms of both problem solving and mental health. Therefore, the results obtained from the study will contribute to filling this gap in the literature.